

Innst. 179 S

(2009–2010)

Innstilling til Stortinget fra Stortingets presidentskap

Dokument 8:14 S (2009–2010)

Innstilling fra Stortingets presidentskap om representantforslag fra stortingsrepresentantene Trine Skei Grande og Borghild Tenden om å innføre en registreringsordning for lobbyvirksomhet i Stortinget, i departementene og på Statsministerens kontor

Til Stortinget

Sammendrag

Stortingsrepresentantene Trine Skei Grande og Borghild Tenden har den 3. november 2009 fremsatt følgende forslag:

- «1. Stortinget anmoder Stortingets presidentskap om å utarbeide forslag til en registreringsordning for dem som oppsøker Stortinget på vegne av seg selv eller andre for å påvirke Stortinget i saker som er til behandling.
2. Stortinget ber Regjeringen utarbeide en registreringsordning for dem som oppsøker den politiske ledelsen i departementene eller på Statsministerens kontor på vegne av seg selv eller andre for å påvirke Regjeringen i saker som er til behandling.»

Forslaget tar sikte på å opprette et register for personer som på vegne av seg selv, en organisasjon eller klient, oppsøker Stortinget eller departementene for politisk å påvirke en sak som er til behandling. Registeret bør inneholde informasjon om hvem som er i kontakt med hvem, hvilken sak det gjelder og hvem lobbyisten representerer.

Presidentskapets merknader

Presidentskapet vil innledningsvis peke på at lobbyvirksomhet er en del av den ordinære politiske prosess. Beslutninger fattes ikke i et vakuum – tvert imot er det et poeng at ulike aktører i samfunnet som berøres av et vedtak, får komme frem med sine synspunkter. Når det gjelder lovforslag, er dette satt i system ved at regjeringen sender forslagene på høring til alle berørte instanser. Deres synspunkter er offentlig tilgjengelig. Åpne høringer i Stortingets komiteer er likeledes en viktig kilde til informasjon om hvilke interesser som berøres og hvilke synspunkter aktørene har. For en sunn politisk debatt er det ønskelig at det er åpenhet rundt slike innspill, og dette er derfor søkt ivaretatt gjennom offentlighet rundt høringsene og skriftlige innspill både i regjering og storting.

Presidentskapet har merket seg at det er gitt ulike regler om karantene og andre restriksjoner for de som beveger seg mellom politisk arbeid og rådgivningsbransjen i enkelte land. Dette forholdet omfattes ikke av det foreliggende forslaget, men karanteneordninger er sentralt i reguleringen av forholdet mellom politiske myndigheter og rådgivningsbransjen – også i forhold til offentlighet rundt slik virksomhet. Regjeringens karantenereregler ble først fastsatt i 2005 på bakgrunn av behandlingen av St.meld. nr. 23 (2004–2005) Om bruk av karantene for politisk leing i departementa ved overgang til stilling utanfor staten. Retningslinjene om karantene ble sist revidert i september 2009. Presidentskapet mener det er ønskelig å få en gjennomgang av erfaringene med karantenereglene, og en bredere politisk behandling av behovet for endringer. Etter presidentskapets syn er det naturlig at regjeringen i utgangspunktet selv foretar en slik gjennomgang, og at saken deretter fremlegges for Stortinget i

egnet form, og presidentskapet fremmer forslag om det.

Presidentskapet vil for øvrig, uavhengig av det foreliggende forslag, vurdere hvordan det i Stortinget til enhver tid kan legges til rette for en ryddig og åpen informasjonsutveksling mellom representantene, interessegrupper og andre som ønsker å komme med innspill i den politiske prosessen.

Presidentskapet viser til at forslag om å opprette et lobbyregister for Stortinget ble fremmet i Dokument nr. 8:31 (2000–2001)¹, i Dokument nr. 8:5 (2003–2004)², samt i Dokument nr. 8:32 (2007–2008) der forslaget ble utvidet til også å omfatte departementene og Statsministerens kontor.

Presidentskapets flertall, alle unntatt medlemmet Akhtar Chaudhry, viser til Innst. S. nr. 21 (2008–2009) fra kommunal- og forvaltningskomiteen vedrørende Dokument nr. 8:32 (2007–2008). Flertallet i komiteen peker på at en registreringsordning som foreslått, vil være ressurskrevende, skape en høyere terskel for henvendelser til beslutningstakere og at den kan føre til at møter i større grad flyttes ut av departementene og Stortinget.

Flertallet slutter seg i all hovedsak til denne vurderingen. Et lobbyregister som foreslått vil etter flertallets syn verken være et tjenlig eller et målrettet tiltak for økt åpenhet rundt lobbyvirksomheten. Dersom møter holdes andre steder, eller lobbyistene tar kontakt på annen måte enn ved personlig oppmøte, skal det ikke registreres. Oversikten vil derfor ikke gi noe treffende bilde av den lobbyvirksomheten som rent faktisk foregår. Det gir grunn til å stille spørsmål ved informasjonsverdien av ordningen, og ved om man faktisk vil oppnå det som er formålet med forslaget.

Flertallet vil påpeke at organisasjoner og andre som driver lobbyvirksomhet har ulike ressurser. Noen har ansatt egne kommunikasjonsrådgivere, andre kjøper slik bistand. Noen av rådgivningsfirmaene bidrar med direkte innspill overfor beslutningstakere og media, mens andre gir råd om hvordan kundene skal gjøre dette selv. Prinsipielt er det etter flertallets syn ingen forskjell på hvilken fremgangsmåte som her benyttes. Et register slik forslagsstillerne ønsker, vil ikke gi noen fyllestgjørende informasjon om eventuelle rådgiveres involvering i en konkret sak. Ønsker man det, må man regulere selve rådgivningsvirksomheten nærmere.

En finner også grunn til å påpeke at et register som foreslått, ikke vil si noe om i hvilken grad representantene faktisk har latt seg påvirke av noen lobby-

ist. Derimot vil registeret kunne etterlate et feilaktig inntrykk av slik påvirkning, noe som kan medføre at representantene vil ønske å unngå å treffe visse organisasjoner eller personer.

Etter flertallets syn bør representantene ha frihet til å avholde møter med organisasjoner og enkeltpersoner uten at disse skal offentliggjøres. Både representantene og regjeringens medlemmer har som beslutningstakere behov for å kunne føre samtaler av fortrolig art uten at det ligger noe kritikkverdige i det. Det å være stortingsrepresentant er et tillitsverv. Den enkelte representant bør kunne innhente eller motta den informasjon han eller hun mener er av interesse; også fra de som søker å påvirke utfallet av en sak, uten at det i bestemte tilfeller gjøres til gjenstand for offentlig registrering.

Presidentskapet har innhentet informasjon om registerordninger i andre land og i EU, jf. vedlegg. De ordninger som er etablert er ganske forskjellige, og flertallet har ikke funnet argumenter i dette materialet som taler for å innføre et lobbyregister slik det er foreslått i Dokument 8:14 S (2009–2010).

Presidentskapets medlem Akhtar Chaudhry mener at åpen påvirkning er en helt legitim del av det norske demokratiet. De demokratiske problemene oppstår når forsøkene på påvirkning gjennom betalte informasjonsrådgivere foregår i det skjulte. I den harde konkurransen om å få gjennom sitt budskap har vi de siste årene sett en oppblomstring av det som oftest kalles «informasjonsrådgivning», som likner lobbyvirksomhet på den måten at målet er å påvirke politiske beslutningstakere mest mulig effektivt. Men mens tradisjonell lobbyvirksomhet kjennetegnes av profesjonelle lobbyister som fremmer saken på vegne av andre, er situasjonen i Norge at selskap som driver med informasjonsrådgivning opptrer som «usynlige» bakspillere for oppdragsgiverne, som selv har kontakten med politikere.

I lys av målet om størst mulig åpenhet i et demokrati, er derfor den største utfordringen i dag at informasjonsrådgivere ikke oppgir hvem de har som kunder, og i hvilket omfang. Hvis informasjonsrådgivere må oppgi sine oppdragsgivere, vil det komme fram i lyset hvilke organisasjoner, bedrifter, offentlige myndigheter og politikere som har betalt for deres tjenester.

Dette medlem mener derfor at regjeringa burde legge fram forslag til endring av selskapslovgivningen med sikte på å pålegge selskaper, hvor hele eller deler av virksomheten går ut på informasjonsrådgivning for oppdragsgivere som driver myndighetskontakt, om full åpenhet om hvem som er deres oppdragsgivere.

¹ Jf. Innst. S. nr. 284 (2000-2001)

² Jf. Innst. S. nr. 123 (2003-2004)

Forslag fra mindretall**Forslag fra presidentskapets medlem Akhtar Chaudhry:***Forslag 1*

Stortinget anmoder Stortingets presidentskap om å utarbeide forslag til en registreringsordning for dem som oppsøker Stortinget på vegne av seg selv eller andre for å påvirke Stortinget i saker som er til behandling.

Forslag 2

Stortinget ber Regjeringen utarbeide en registreringsordning for dem som oppsøker den politiske ledelsen i departementene eller på Statsministerens kontor på vegne av seg selv eller andre for å påvirke regjeringen i saker som er til behandling.

Presidentskapets tilråding

Presidentskapet viser til representantforslaget og merknadene ovenfor og råår Stortinget til å gjøre følgende

vedtak:

I

Stortinget ber regjeringen gjennomgå erfaringene med regjeringens karantenereregler og fremlegge saken for Stortinget på egnet måte.

II

Dokument 8:14 S (2009–2010) – representantforslag fra stortingsrepresentantene Trine Skei Grande og Borghild Tenden om å innføre en registreringsordning for lobbyvirksomhet i Stortinget, i departementene og på Statsministerens kontor – bifalles ikke.

Oslo, i Stortingets presidentskap, den 4. mars 2010

Dag Terje Andersen

Marit Nybakk

Øyvind Korsberg

Akhtar Chaudhry

Per-Kristian Foss

Line Henriette Hjemdal

Vedlegg

Utredning fra Stortinget utredningsseksjon til Stortingets direktør 14. desember 2009 om kontrollordninger med lobbyvirksomhet i andre land

1. Sammendrag

Det finnes ingen regulering av lobbyvirksomheten over parlamentet eller regjeringsapparatet i Sverige, Finland eller Danmark. I Tyskland må organisasjoner/bedrifter registrere seg. Europaparlamentet har et register og i juni 2008 innførte EU-kommisjonen et frivillig register for lobbyister. I USA må man registrere seg og det er også forbud mot såkalt "svingdør-virksomhet". President Obama har vedtatt å offentliggjøre (med noen unntak) hvem som besøker Det hvite hus. Canada har innført registrering og det er også karanteneordninger. I Storbritannia har en parlamentskomité foreslått innføring av et register, men Brown-regjeringen har gått imot dette og uttalt at lobbyindustrien bør regulere seg selv

2. Innledning

I dette notatet gjennomgås regler for lobbying i nordiske land, Storbritannia, Tyskland, Den europeiske union samt USA og Canada. Problemstillingene er også behandlet i Perspektiv nr. 4/08 fra Stortingets utredningsseksjon. (http://www.stortinget.no/Global/pdf/Utredning/Perspektiv08_04.pdf)

3. Lobbyregister

3.1 Sverige

Det finnes ingen regler som regulerer lobbyvirksomhet overfor Riksdagen og forvaltningen i Sverige. Spørsmålet om en nærmere regulering er imidlertid blitt drøftet med jevne mellomrom siden begynnelsen av 1980-tallet.

Den svenske demokratiutredningen drøftet på slutten av 1990-tallet spørsmålet om regulering av lobbyisters virksomhet. Som argumenter for en regulering nevner utredningen at lobbyister da kan bevege seg friere og opptre mer åpent overfor både Riksdagen og andre institusjoner. Da ville også lobbyseksjonene få en slags form for offentlig legitimitet sammen med mer organiserte interesser.

En eventuell lovgivning ville også gi grunnlag for en offentlig debatt omkring lobbyvirksomhet. På den annen side var det ifølge utredningen sterke hensyn som talte imot en slik registrering, da den kunne virke som en form for offentlig autorisasjon:

"De demokratiska rättigheten för var och en att försöka påverka politiker skulle riskera att urholkas, eftersom kravet på att vara registrerad kan verka hämmande på människor som önskar påverka men

som inte är registrerade. På motsvarande vis finns det risk för att politiker lyssnar endast till de registrerade lobbarna, vilket hämmar mångfalden."

I stedet for lovgivning framhever utredningen betydningen av offentlig debatt:

"De organiserade intressenas kampanjer för att påverka politiken, i synnerhet lobbning och opinionsbildning, måste i stället granskas av mottagarna, alltså beslutsfattarna (både förtroendevalda och tjänstemän), medierna och i slutändan medborgarna själva."

I en såkalt "motion" i Riksdagen under sesjonen 2004/05 ble også spørsmålet om en regulering av lobbyvirksomhet reist. I forslaget ble det vist til reguleringer i Europaparlamentet og i den amerikanske kongressen. I innstillingen viste konstitusjonsutskottet i Riksdagen til innstillingen fra Demokratiutredningen og de momenter som der var anført mot en regulering.

Komiteen gikk på denne bakgrunn imot en ny utredning med sikte på å foreslå en lovregulering av lobbyvirksomhet.

Det er ikke – så vidt vi har kunnet kartlegge – fremmet nye forslag i Sverige om regulering av lobbyvirksomheten overfor Riksdagen og regjeringsapparatet.

3.2 Danmark

Det finnes i dag ingen regler som regulerer lobbying overfor Folketinget og forvaltningen i Danmark. Folketinget har heller ikke i noen særlig grad drøftet spørsmålet om regulering av slik lobbyvirksomhet. I sesjonen 2002/03 behandlet Folketinget et forslag fra Enhedslisten om at Regjeringen skulle gå inn for å innføre klare regler for lobbyisters virksomhet i EU.

I et oppslag i avisen Information den 29. november 2007 støttet Dansk Folkepartis medlem av Folketingets presidium, Søren Espersen, tanken om å opprette et register over lobbyister og ville også kartlegge reglene om dette i andre land. Også presidiemedlemmene Holger K. Nielsen (SF) og Svend Auken (sosialdemokratene, nå avdød) støttet tanken om et lobbyregister, mens den konservative Helge Adam Møller gikk imot.

Også i en artikkel i avisen Politiken den 26. februar 2008 gikk det fram at et flertall i Folketingets presidium, representantene fra Sosialdemo-

kratene, Socialistisk Folkeparti og Dansk Folkeparti, ønsket å innføre et register over lobbyister.

Spørsmålet er imidlertid ikke kommet opp siden våren 2008 – og det er ikke gjort noe vedtak i det danske Folketinget.

3.3 Finland

Det finnes ingen regler som regulerer lobbyvirksomhet overfor Riksdagen eller forvaltningen i Finland. Det finnes imidlertid lovgivning om bestikkelser (mutor) og valgfinansiering som vil være knyttet til den ytre påvirkning som gjelder beslutningsprosessen i riksdag og forvaltning.

I 2000 ble det vedtatt lovgivning om offentliggjøring av kandidatenes valgkampfinanser. Denne loven gjelder kandidater som er blitt innvalgt som representant eller vararepresentant ved riksdagsvalg, kommunvalg og europaparlamentsvalg. Ved presidentvalg gjelder loven for alle kandidater som stiller til valg – men det er da partiet eller valgforbundet som er ansvarlig for offentliggjøringen.

Finland har et valgsystem med sterkt innslag av personvalg og kandidatenes valgfinanser kommer derfor sterkt i fokus. Finland fikk høsten 2007 en tilråding (rekommendation) fra Europarådets organ mot korrupsjon, GRECO, om overvåkning av partifinansiering og lovgivning vedrørende bestikkelser.

Gjennom store deler av 2008 og 2009 har det vært oppslag i finske medier om skjult valgkampstøtte ved seneste riksdagsvalg. En komité har derfor fremmet forslag til ny lovgivning om større åpenhet om bidrag til partier/kandidater. (<http://www.om.fi/sv/Etusivu/Julkaisut/1247667592853>)

Spørsmålet om en nærmere regulering av lobbyvirksomhet kom imidlertid opp etter regjeringsforhandlingene i Finland våren 2007. Det ble hevdet at Familjeföretagarnas Förbund gjennom lobbyvirksomhet hadde fått inn i regjeringsprogrammet at arveavgiften skulle avskaffes ved generasjonsskifte i selskap. Særlig fra sosialdemokratenes side ble det reagert på dette.

I artikkel i Helsingin Sanomat høsten 2007 heter det at flertallet av de riksdagsrepresentanter som har vært lengst i Riksdagen gikk inn for en regulering eller innføring av allmenne råd for lobbyvirksomhet i Riksdagen. For noen var dette etterdønninger etter det som de mente skjedde ved regjeringsforhandlingene. Matti Ahde (sosialdemokrat), leder for revisjonskomiteen i den finske riksdagen, uttalte bl.a.:

"Det har aldri tidligere hänt att lobbyister varit med vid regeringsförhandlingarna och skrivit regeringsprogrammet. En otroligt stor förändring, för de skrev också texter och många av dem godkändes."

Lederen for Riksdagens grundlagsutskott, Kimmo Sasi (konservativ) uttalte:

"Allt som går ned genom strupen ligger inom ramen för vad som är lämpligt, men när vi pratar om resor och annat liknande bör det åtminstone finnas ett offentligt register."

Sasi mener imidlertid at lobbyistene har fått mindre innflytelse enn før fordi representantene har så mye mer å gjøre:

"För ett tjugotal år sedan var det ingen ovanlighet att man satt långt in på kvällen med folk från intresseorganisationer. I dag är det en snabb lunch som gäller."

Lederen for utenrikskomiteen i Riksdagen, Pertti Salolainen (konservativ), mener også at lobbyistenes innflytelse er blitt mindre fordi riksdagsrepresentantene på grunn av hjelp fra politiske rådgivere har bedre muligheter til å sette seg inn i ulike spørsmål. Salolainen går imidlertid inn for å regulere den virksomhet som skjer i Riksdagen:

"Det är otenkbart att lobbyister skal få husera här permanent, som det en gång i tiden var. Vi hadde lobbyister som mer eller mindre hadde jour i riksdagen."

Det er imidlertid ikke fremmet noen forslag om regulering av lobbyvirksomheten.

3.4 Storbritannia

Det finnes i dag ingen offentlig regulering av lobbyvirksomheten overfor parlamentet og regjeringen i Storbritannia. Spørsmålet er imidlertid drøftet ved flere anledninger og en parlamentskomité foreslo i januar 2009 innføring av lobbyregister.

I 1991 foreslo en parlamentskomité, Select Committee on Member's Interests, at det ble etablert et obligatorisk register for profesjonelle lobbyister, jf. et da nylig vedtak i det kanadiske parlamentet. Regjeringen gikk imidlertid imot dette.

På bakgrunn av de mange politiske skandalene i Storbritannia på 1990-tallet opprettet daværende statsminister John Major i 1994 en "Committee on Standards in Public Life" som skulle vurdere gjeldende retningslinjer for alle "holders of public office". I sin første rapport i 1995 drøftet komiteen et lobbyregister, men gikk imot forslaget og mente vekt måtte legges på åpenhet og transparens fra de som ble gjenstand for lobbyvirksomhet.

"Mention has been made in evidence to us of a proposal for a Register of Lobbyists. We are not attracted by this idea. It is the right of everyone to lobby Parliament and Ministers, and it is for public institutions to develop ways of controlling the reaction to approaches from professional lobbyists in such a way as to give due weight to their case while always taking care to consider the public interest and the interests of constituents whom Members of Parliament represent. Our approach to the problem of lob-

bying is therefore based on better regulation of what happens in Parliament.

To establish a public register of lobbyists would create the danger of giving the impression, which would no doubt be fostered by lobbyists themselves, that the only way to approach successfully Members or Ministers was by making use of a registered lobbyist. This would set up an undesirable hurdle, real or imagined, in the way of access.

We commend the efforts of lobbyists to develop their own codes of practice, but we reject the concept of giving them formal status through a statutory register."

Regjeringen støttet dette.

I juni 2007 innledet en av parlamentskomiteene, Public Administration Select Committee (PASC), en undersøkelse om lobbyvirksomheten i Storbritannia. I studien så PASC på transparensten omkring lobbyvirksomheten, resultatet av industriens egen regulering og om det var behov for endring i regelverket i parlamentet og regjeringen. PASC sendte ut et "tema og spørsmål"-notat og innledningsvis her ble det vist til at i 1990-årene stod lobbyindustrien i sentrum for en del politiske skandaler – noe som hadde resultert i egne regler fra industriens side.

PASC viste bl.a. til avisoppslag fra 2006 om at et lobbyfirma tilbød kunder en "landsmøtepakke" som inkluderte middag og drinker med folk høyt oppe i regjeringssystemet og at flere "All Party Groups" i parlamentet var finansiert av lobbyvirksomheter som ikke oppga hvilke kunder man hadde.

3.4.1 FORSLAG OM LOBBYREGISTER

I innstillingen (<http://www.publications.parliament.uk/pa/cm200809/cmselect/cmpubadm/36/36i.pdf>) fra Public Administration Select Committee i januar 2009 gikk komiteen inn for at det ble etablert et lobbyregister:

"We propose that there should be a register of lobbying activity provided for in statute, independently managed and enforced, to include information provided by both lobbyists and those being lobbied, information which should largely be in their hands already",

heter det i innstillingen.

Registeret skulle dekke alle utenfor offentlig sektor som prøvde å påvirke beslutningstakere i offentlig sektor, registeret skulle styres av et organ uavhengig av både myndigheter og lobbyister, registeret skulle inneholde informasjon av verdi for offentligheten, andre som ønsker å drive lobbyvirksomhet og for beslutningstakerne. Informasjonen i registeret burde være av en slik art at den var lett tilgjengelig.

Informasjonen i registeret skulle etter PACS mening være:

- Navn på personer som driver lobbyvirksomhet og på organisasjoner som er oppdragsgiver.
- Dersom en lobbyist har flere oppdragsgivere, navn på ulike klienter.
- Informasjon om tidligere offentlige verv som lobbyisten har hatt.
- Oversikt over relevante interesseområder for beslutningstakere i offentlig sektor (statsråder/statssekretærer, sentrale embetsmenn) og en kort oversikt over deres yrkeskarriere utenfor "public service".
- Informasjon om kontakter mellom lobbyister og beslutningstakere – dagbok/referat fra møtet. Målet vil være å dekke alle møter og samtaler mellom beslutningstakere og interesser utenfra.

3.4.2 BROWN-REGJERINGEN IMOT

Regjeringen kom med sin tilbakemelding i slutten av oktober 2009 (<http://www.publications.parliament.uk/pa/cm200809/cmselect/cmpubadm/1058/1058.pdf>), men gikk imot komiteens forslag om et offentlig lobbyregister, men foreslo et register som også ble regulert av lobbyindustrien.

"The Government urges the industry to embrace the opportunity provided by the Committee's Report. If a system of voluntary self-regulation can be made to work it would be a more proportionate and effective means of promoting the transparency and standards of conduct that should be expected of lobbyists without the potential risks associated with statutory regulation",

heter det i Regjeringens svar.

Men Brown-regjeringen mente at et slikt register burde være obligatorisk, selv om det ikke ble nedfelt i lov.

"The Government agrees that any system of regulation, whether it is voluntary self-regulation or statutory regulation, requires a register of lobbyists to ensure that lobbying activity is transparent. The Government agrees with most of the elements for such a register outlined by the Committee",

heter det.

Regjeringen gikk imidlertid imot parlamentskomiteens forslag om å offentliggjøre nærmere om innholdet i møter mellom beslutningstakere og grupper utenfra.

Regjeringen sier i sitt svar ikke om når man vil se nærmere på om lobbyindustrien har klart å regulere seg selv godt nok.

Regjeringen varslet at man ville på kvartalsbasis offentliggjøre informasjon om ministermøter med interessegrupper samt utvide listen over tjenestemenn som skulle offentliggjøre mottakelser/bevertning de hadde deltatt i.

Regjeringens tilbakemelding er som nevnt nylig kommet, og den videre behandling av spørsmålet er det ennå ikke tatt stilling til. Ifølge opplysninger fra utredningsseksjonen i House of Commons har Public Administration Select Committee (PASC) sagt at de vil komme tilbake til saken, men ikke om det vil skje gjennom nye høringer eller en oppfølgingsrapport.

Alle komitéinnstillinger kommer ikke til behandling i det britiske Underhuset. Det er mulig for komiteen til å holde en debatt om saken i Westminster Hall (som brukes til parallelle debatter) eller bruke anledningen ved en såkalt "Estimates Day" til å ha en debatt i selve Underhuset. Det er også mulig for et enkelt medlem å ta saken opp, bl.a. gjennom spørsmål. Det er imidlertid ikke berammet noen debatter omkring komiteens innstilling.

3.4.3 ANDRE TILTAK

The Ministerial Code (utstedt av statsministeren) inneholder regler om bl.a. statsråder og gaver. Her heter det at

"it is a well established and recognised rule that no Minister should accept gifts, hospitality or services from anyone which would, or might appear to, place him or her under an obligation."

The Ministerial Code har forøvrig som et vedlegg "The Seven Principles of Public Life". Disse er Selflessness, Integrity, Objectivity, Accountability, Openness, Honesty og Leadership.

I Storbritannia er det også en utgitt en "guidance" – kjøreregler for ansatte i offentlig forvaltning. Her heter det at offentlige tjenestemenn skal opptre med integritet og ærlighet. De skal ikke narre eller mislede parlamentet eller offentligheten. De skal heller ikke bruke opplysninger de har mottatt i sitt offentlige virke til å fremme egne eller andres private interesser. De skal heller ikke motta fordeler som på noen måte kan svekke deres dømmekraft eller integritet. De skal heller ikke røpe opplysninger som de har mottatt i fortrolighet i kraft av sitt virke eller som de har mottatt i fortrolighet fra andre.

Det finnes videre en uavhengig Advisory Committee on Business Appointments (ACOBA) som tidligere statsråder må konsultere inntil 2 år etter at de er gått av som statsråd før de kan motta en betalt stilling. (En nærmere orientering om regelverket vedr. karantene finnes i St.meld. nr. 11 (2000-2001) Om forholdet mellom embetsverket, departementenes politiske ledelse og andre samfunnsaktører, <http://www.regjeringen.no/nb/dep/fad/dok/regpubl/stmeld/20002001/Stmeld-nr-11-2000-2001-/3.html?id=133973>) Også offentlige tjenestemenn må innenfor et visst tidsrom konsultere denne komiteen før de kan motta en betalt stilling. Statsminister Gordon Brown bestemte som-

meren 2007 at statsråder/statssekretærer i hans regjering måtte bøye seg fra rådet for ACOBA.

I innstillingen fra parlamentskomiteen fra 2009 framheves også at ACOBA må få en mer profesjonell ledelse og Brown-regjeringen slutter seg til dette i sin tilbakemelding.

I sin innstilling peker PASC også på at tidligere medlemmer av Regjeringen – som er tilbake i Underhuset – kan bruke sine tidligere kontakter med sikte på lobbying.

"We think this is unacceptable, particularly where they continue to be paid from the public purse as sitting Members of Parliament",

heter det i komitéinnstillingen.

Det britiske Underhuset har som kjent fått mye oppmerksomhet omkring godtgjørelser for representantene. I en rapport (http://www.public-standards.gov.uk/Library/MP_expenses_main_report.pdf) fra Sir Christopher Kelly om godtgjørelsen (MPs allowances and expenses) blir dette punktet fra PASC tatt opp og det blir foreslått at det i MPs Code of Conduct skal bli åpnet for å ta opp klager som gjelder et parlamentsmedlem som er en tidligere statsråd og som "takes on outside paid employment", men som ikke følger rådet fra ACOBA.

3.5 Den europeiske union

3.5.1 EUROPAPARLAMENTET

Europaparlamentet var den første av de sentrale EU-institusjonene som grep fatt i fenomenet med et stigende antall lobbygrupper på europeisk plan. I 1989 ble det første gang forelagt et spørsmål til skriftlig besvarelse vedrørende muligheten for å vedta et regelsett for lobbyvirksomhet. I 1991 utarbeidet komiteen for *forretningsordenen, valgprøvelse og parlamentsmedlemmers immunitet* et forslag til innstilling om en atferdskodeks ("Code of Conduct") og et register over lobbyister. Etter meget vanskelige forhandlinger i komiteen ble forslaget imidlertid ikke forelagt plenum.

Etter valget til Europaparlamentet i 1994 ble det på ny debatt om et regelsett for lobbyister. I ytterligere en innstilling fra samme komité unngikk man terminologiske konflikter og foreslo i stedet en frivillig selvdefinering av lobbyister. Forslaget var mindre stringent og ble ansett å være mer imøtekommende overfor lobbyister enn forslaget fra 1991. Tanken om et register der lobbyister *offentlig* skulle tilkjennegi sin virksomhet og sine interesser, ble født. Lobbyister skulle betale et registreringsgebyr, overholde atferdskodeksen og sette sitt navn i registeret. Som motytelse ble de utstyrt med et adgangskort som ga tilgang til deler av Europaparlamentet og dets dokumenter.

I plenumsbehandlingen i januar 1996 ble det gjort omfattende endringer i innstillingen, og den ble henvist til fornyet behandling i komiteen. I juli 1996 nådde man endelig fram til et kompromiss. Når det gjelder økonomiske interesser, skal hvert enkelt medlem av Europaparlamentet nå avgi en detaljert erklæring om sin profesjonelle virksomhet. Medlemmene skal dessuten avholde seg fra å motta enhver form for gaver eller fordeler i forbindelse med utøvelsen av sine verv. Registrerte assistenter skal også avgi erklæring om enhver annen form for aktiviteter som de utøver mot vederlag. Disse reglene ble tilføyd forretningsordenen (artikkel 9 samt vedlegg I og IX). Senere ble det truffet praktiske foranstaltninger med hensyn til offentliggjøringen av visse av disse opplysningene på Parlamentets nettsider. I dag er det adgang til lister over registrerte lobbyister, medlemmenes erklæringer om økonomiske interesser og registrerte assistenter.

3.5.2 GJELDENE FORRETNINGSORDEN

Europaparlamentets forretningsorden artikkel 9 nr. 4 lyder:

"4. Kvæstorene er ansvarlige for udstedelse af adgangskort, der er personlige og gyldige i op til et år, til personer, der regelmæssigt ønsker adgang til Parlamentet for i egen eller tredjemands interesse at informere dets medlemmer som led i disses parlamentariske mandat.

Til gengæld skal de pågældende personer:

- efterleve den adfærdskodeks, der er anført i et bilag til forretningsordenen
 - indskrive sig i et register, som føres af kvæstoren
- Offentligheden har efter anmodning adgang til registret på alle Parlamentets arbejdssteder og, på en af kvæstorene nærmere fastsat måde, i dets informationskontorer i medlemsstaterne. Gennemførelsesbestemmelserne til dette stykke er nærmere beskrevet i et bilag til forretningsordenen."

En har altså ikke innført en *obligatorisk* registreringsplikt for alle grupper av lobbyister. I stedet ligger det i systemet *sterke insitamenter* til å registrere seg, siden dette blant annet er en forutsetning for i det hele tatt å få adgang til Parlamentet. Adgangskortet skiller seg ved farge fra de kort som utstedes til tilfeldig besøkende, jf. vedlegg IX til forretningsordenen. Kortet skal videre forsynes med et foto av innehaveren, dennes fornavn og etternavn samt navnet på den virksomheten, organisasjonen eller enkeltpersonen som vedkommende arbeider for.

Når det gjelder den atferdskodeksen lobbyistene forplikter seg til å overholde, inneholder den i henhold til vedlegg IX blant annet disse elementene:

- Vedkommende skal overfor medlemmer av Parlamentet, deres assistenter eller institusjonens tjenestemenn redegjøre for hvilken interesse-

gruppe eller hvilke interessegrupper de representerer.

- Vedkommende skal avholde seg fra ethvert forsøk på å innhente opplysninger på uhederlig vis.
- Vedkommende må ikke påberope seg et formelt tilkynningsforhold til Parlamentet overfor tredjemann.

Vedkommende må ikke for egen vinnings skyld videreformidle kopier av dokumenter til tredjemann som han har fått tilgang til gjennom Parlamentet.

Brudd på atferdskodeksen medfører ingen annen sanksjon enn at vedkommende organisasjon slettes fra registeret. Strengere former for sanksjoner (for eksempel bøter mv.) ville kreve lovgivning. Sett ut fra synspunktet om lobbyisters troverdighet, er en fjerning fra registeret dog slett ingen betydningsløs sanksjon.

3.5.3 REFORM AV REGELVERKET

I grønnboken om et "europæisk åbenhedsinitiativ" som ble lagt frem 3. mai 2006, tok Kommisjonen for første gang til orde for et *inter-institusjonelt felles register* over lobbygrupper. Kommisjonen understreket først at lobbyvirksomhet er et legitimt element i ethvert demokratisk system.

Lobbyister kan bidra til å henlede fellesskapslovgivers oppmerksomhet mot viktige spørsmål. Lobbyvirksomhet ble definert som "alle aktiviteter, der gjennomføres med det formål at øve indflydelse på formulering av politikker og beslutningstaking i EU's institusjoner". Samtidig erkjente en behovet for regulering. Flere instanser hadde uttrykt bekymring for lobbymetoder som var mer vidtgående enn en legitim representasjon av interesser, blant annet i forbindelse med organiserte kampanjer på internett, villedende opplysninger overfor beslutningstakerne, uklarhet om finansieringsspørsmålet mv. Når lobbygrupper søker medinnflytelse på EUs politikktutforming, skal det klart fremgå for offentligheten hvilke bidrag de yter overfor fellesskapsorganene. Det skal også tydelig fremgå hvem de representerer, hva deres formål er og hvordan de finansieres.

3.5.4 EU-KOMMISJONEN – FRIVILLIG REGISTER

EU-kommisjonen lanserte i juni 2008 et frivillig register (<https://webgate.ec.europa.eu/transparency/regrin/welcome.do?locale=en#en>) for lobbyister. De som registrerer seg må forplikte seg til å respektere en Code of Conduct (<https://webgate.ec.europa.eu/transparency/regrin/infos/codeofconduct.do?locale=en#en>) og bl.a. oppgi hvem de representerer. For tiden, er det litt over 2100 ulike representanter (firmaer, organisasjoner, enkeltpersoner) som har latt seg registrere. (<https://webgate.ec.europa.eu/transparency/regrin/consultation/statistics.do>)

I en evalueringsrapport (http://ec.europa.eu/transparency/docs/communication_2009_en.pdf) fra EU-kommisjonen i oktober 2009 konkluderes det med at antallet registreringer er så høyt at ordningen fortsatt kan være frivillig. Det påpekes imidlertid at noen sektorer (advokatfirmaer og tenketanker) er underregistrert og at de økonomiske opplysningene som registreres til dels blir misvisende for de største lobbyistene.

I oktober 2009 publiserte Burson-Marsteller en rapport (http://www.oursocialmedia.com/wp-content/uploads/effective-lobbying_light_07102009.pdf) om lobbying i Europa. Hovedtrekkene er at 48 pst. av politikerne er positive til lobbyvirksomhet, men det er store forskjeller mellom landene. Politikerne fra de nordiske landene er ganske enige i sin vurdering av lobbyisters informasjonsvirksomhet. Generelt foretrekker politikerne lobbyister som er tydelige på hvem de representerer. Handelsorganisasjoner vurderes som den mest effektive lobbygruppen, fulgt av fagforeninger, bedrifter, frivillige organisasjoner og så offentlig sektor.

I juni 2009 offentliggjorde organisasjonen ALTER-EU (The Alliance for Lobbying Transparency and Ethics Regulation) en rapport (<http://www.alter-eu.org/en/system/files/%252Fvar/www/corporateurope.org/www/sites/www.alter-eu.org/files/publications/register-assessment-after-one-year.pdf>) om hvordan det frivillige registeret hadde virket. I denne rapporten ble det påpekt at mindre enn ¼ av de Brussel-baserte lobbyistene hadde registrert seg og at tenketanker og advokatfirmaet utmerket seg med manglende registrering. Organisasjonen gikk inn for at det ble etablert et obligatorisk register.

3.5.5 FELLES REGISTER KOMMISSJON OG EU-PARLAMENT?

EU-kommisjonen og Europa-parlamentet drøfter for tiden spørsmålet om å etablere et felles register for EU-institusjonene. Det foreløpig siste møtet var den 12. november 2009. (http://www.europarl.europa.eu/news/expert/infopress_page/008-64654-321-11-47-901-20091117IPR64653-17-11-2009-2009-false/default_en.htm) På dette møtet redegjorde EU-kommisjonens visepresident Siim Kallas for kommisjonens register samt deres forslag til forbedringer bl.a. når det gjaldt de økonomiske registreringene. Fra Europaparlamentets side ble det framhevet at man ønsket et obligatorisk register for både Europaparlamentet, Europa-kommisjonen samt EUs Ministerråd.

Drøftingene vil nå bli gjenopptatt når det foreligger en ny EU-kommisjon.

3.6 USA

Det anslås at ca. 100 000 personer arbeider innenfor "public affairs"/lobbying i Washington D.C. Det er mange og detaljerte regler både for lobbyister og for de som er gjenstand for lobbyistenes virksomhet.

En mer omfattende lovgivning som regulerte lobbyvirksomhet kom like etter 2. verdenskrig, The Federal Regulation of Lobbying Act of 1946.

I 1995 ble lovgivningen fra 1946 sterkt endret og forsterket gjennom "The Lobbying Disclosure Act of 1995". Bakgrunnen for dette var bl.a. republikanernes maktovertakelse ved kongressvalget i USA høsten 1994.

Lovgivningen fra 1995 ble ytterligere skjerpet i 2007 gjennom "Honest Leadership and Open Government Act of 2007". (For en grei oversikt, se Jack Maskell: Lobbying Congress: An Overview of Legal Provisions and Congressional Ethics Rules, CRS Report for Congress (Updated October 24, 2007).) Ved kongressvalget høsten 2006 hadde demokratene igjen overtatt flertallet i Kongressen. (Spørsmålet om lobbyvirksomhet hadde også vært en sentral del av valgkampen, den såkalte Abramoff-skandalen.)

Den amerikanske lovgivningen retter seg mot personer som er betalt for å delta i lobbyvirksomhet på vegne av en klient eller en arbeidsgiver. Organisasjoner som bare driver med "grasrotvirksomhet" rammes ikke av denne lovgivningen.

Amerikansk lovgivning retter seg mot to typer av lobbyister:

- "in-house", lobbyister ansatt i en organisasjon eller virksomhet som mottar betaling for sin lobbyaktivitet
- "outside", ansatte i lobbybedrift, ansatt i partnerskap eller egen bedrift som driver lobbyvirksomhet på vegne av klienter.

3.6.1 HVEM MÅ REGISTRERE OG OFFENTLIGGJØRE SIN LOBBYVIRKSOMHET?

En lobbyist må etter amerikansk lovgivning offentliggjøre sin virksomhet – enten "in-house" eller "outside" – dersom;

- foretar mer enn en lobbykontakt og
- bruker minst 20 prosent av sin tid for enten arbeidsgiver eller klient på lobbyaktiviteter over en 3 måneders periode.

Lobbyaktivitet defineres som en muntlig eller skriftlig kommunikasjon med en offentlig person, herunder et kongressmedlem (Senatet eller Representantenes Hus), ansatte hos kongressmedlemmer og høyere ansatte i utøvende organer, som omhandler

utforming, endring eller vedtakelse av føderal lovgivning, regulering eller politikk.

En lobbyist må registrere sin virksomhet innen 45 dager etter at lobbyaktiviteten er foretatt eller innen 45 dager etter at man er engasjert til å gjøre en slik aktivitet. Registreringen foretas hos administrasjonen i Senatet og i Representantenes Hus og offentliggjøres og er tilgjengelig på Internett. (Se følgende nettside for oversikt over registreringer hos Representantenes Hus og Senatet; <http://lobbyingdisclosure.house.gov/index.html>) Opplysningene inneholder bl.a. hvem lobbyisten er eller organisasjonen, klient, opplysninger dersom det er utenlandske klienter, oversikt over hvem som har lønnet lobbyisten med mer enn 5 000 dollar og en oversikt over hvilke saksområder som lobbyisten vil arbeide innenfor eller som han/hun allerede har arbeidet med.

Fra 1. januar 2008 må også de som er registrert som lobbyist etter reglene ovenfor levere kvartalsvise rapporter om sin virksomhet med opplysninger om bl.a. lobbyist, klienter, saker det ble drevet lobbyvirksomhet i forhold til, hvem som er blitt kontaktet og et overslag over utgifter og inntekter i forbindelse med lobbyvirksomhet.

3.6.2 REGLER MOT "SVINGDØRVIRKSOMHET"

Det er også vedtatt regler for å hindre såkalt "svingdørvirksomhet" (revolving door) der medlemmer av eller ansatte i Kongressen kontakter sine tidligere kolleger. (Ansatte og politikere som har arbeidet i den utøvende makt har forbud – for all framtid – mot å kontakte sine tidligere kolleger med det formål å påvirke beslutninger, dersom den ansatte/politikeren arbeidet med saken i løpet av sin tid som offentlig ansatt.)

Et tidligere medlem av Representantenes Hus må vente 1 år før man kan kontakte en representant eller en ansatt i den lovgivende makt med det formål å påvirke en beslutning. Et tidligere medlem av Senatet må vente i 2 år før man kan kontakte tidligere kolleger. (Da nestlederen for republikanerne i Senatet, Trent Lott, i desember 2007 trakk seg som senator ble det vurdert som en av årsakene at han da bare trengte å vente i 1 år for å kontakte tidligere kolleger. Lovgivningen om en 2-års "nedkjølingsperiode" for senatorer trådte i kraft 1. januar 2008.)

Ansatte hos et medlem av Representantenes Hus eller en senator må vente i 1 år før man kan kontakte medlemmer eller ansatte i Kongressen i forbindelse med lobbyvirksomhet.

Det finnes videre en del interne regler i den amerikanske Kongressen som omhandler etiske retningslinjer for medlemmer og ansatte. (Både Senatet og Representantenes Hus har egne komiteer som behandler saker som gjelder brudd på de etiske retningslinjene, "Senate Ethics Committee" og "House

Ethics Committee".) Videre er det også regler for hva slags gaver man kan motta – den generelle regel er at ingen kongressmedlemmer eller deres stab kan motta gaver utenfra dersom det ikke er spesielt tillatt i retningslinjene for Senatet eller Representantenes Hus.

3.7 *Initiativ fra Obama-administrasjonen*

President Obama har lansert initiativ både når det gjelder de som får posisjoner i hans administrasjon og når det gjelder hvem som besøker Det hvite hus.

3.7.1 RESTRIKSJONER VED UTNEVNELSEN

Dagen etter tiltredelsen som president, 21. januar 2009, utstedte president Barack Obama en såkalt "executive order" (http://www.whitehouse.gov/the_press_office/Ethics-Commitments-By-Executive-Branch-Personnel/) om begrensninger for lobbyvirksomhet for personer som tiltrådte i Obama-administrasjonen. De som tiltrådte stillinger måtte forplikte seg til:

- Ikke å motta gaver fra registrerte lobbyist og lobbybedrifter mens de sitter i sin stilling i administrasjonen.
- Ikke i løpet av 2 år – med utgangspunkt i tidspunktet for tiltredelsen – delta i saksforberedelse vedr. saker til sin tidligere arbeidsgiver eller tidligere klienter.
- Dersom man var registrert som lobbyist i løpet av 2 år før utnevnelsen til en stilling i Obama-administrasjonen, må man ikke i en 2-års periode etter utnevnelsen, delta i behandlingen av saker som man drev lobbying om i løpet av 2-års perioden før utnevnelsen.
- Man må forplikte seg til visse restriksjoner når det gjelder kontakt med tidligere kolleger i 2 år etter fratredelsen.
- Man må forplikte seg til – etter fratredelsen – ikke å drive lobbyvirksomhet overfor andre deler av den utøvende makt eller overfor politisk utnevnte personer så lenge Obama-administrasjonen sitter.

Lederen for organisasjonen Democracy 21, Fred Wertheimer, sa i en tale (<http://www.america.gov/st/usg-english/2009/February/20090223152245hmnietsua0.8490259.html>) 23. februar 2009 at president Obama hadde fremmet tiltak som man aldri før hadde sett fra presidentembetet, og at disse nye restriksjonene var unike i USA, og at heller ingen andre land hadde slike restriksjoner.

Wertheimer la imidlertid til at det ville gå en tid før man kunne se om de nye reglene ville ha sin virkning.

President Obama er imidlertid blitt kritisert for flere utnevnelser (<http://www.washingtontimes.com/news/2009/nov/12/conflicts-aplenty-for-obama->

nominees/ <http://mobile.washingtontimes.com/quick-Page.html?page=14144&content=25569011&page-Num=-1>), bl.a. til posisjoner innen Forsvarsdepartementet, der de utnevnte har drevet lobbying på samme felt like før utnevnelsen.

3.7.2 OFFENTLIGGJØRING AV BESØKSLOGG TIL DET HVITE HUS

I begynnelsen av september 2009 kunngjorde president Obama at man ville offentliggjøre en besøkslogg (<http://thecaucus.blogs.nytimes.com/2009/09/04/the-white-house-will-disclose-visitor-logs/>?scp=1&sq=White%20House%20visitors%20file&st=cse) (<http://www.whitehouse.gov/VoluntaryDisclosure>) over de som besøker Det hvite hus. Hver måned vil man offentliggjøre on-line navn på personer som har besøkt Det hvite hus fra de siste 90 til 120 dager. Unntatt fra dette er personlige gjester til presidentfamilien, personer der offentliggjøring ville true nasjonale sikkerhetsinteresser og de som deltar i "særlig sensitive møter". Her nevnes kandidater til nominasjon til USAs høyesterett, men dette kan bli offentliggjort etter at presidentnominasjonen er foretatt.

Den første oversikten (<http://www.whitehouse.gov/briefing-room/disclosures/visitor-records>) ble offentliggjort i slutten av oktober 2009.

Både tidligere republikanske og demokratiske presidenter har vært imot å offentliggjøre slike besøkslogger. President Clinton måtte i sin tid imidlertid gå med på et krav fra spesialletterforsker Kenneth W. Starr om å offentliggjøre hvor mange ganger Monica Lewinsky hadde besøkt Det hvite hus. President Bush motsatte seg å offentliggjøre hvilke representanter for industrien som deltok i visepresident Cheneys "energy task force", men tapte en rettssak om dette.

3.8 Tyskland

I motsetning til de fleste andre europeiske parlamenter, var den tyske Forbundsdagen tidlig ute med å regulere dette spørsmålet. I henhold til Forbundsdays vedtak 21. september 1972 fører forbundsdagspresidenten en offentlig liste der alle organisasjoner som representerer særskilte interesser overfor Forbundsdagen eller regjeringen, oppføres. Listen publiseres årlig. (<http://www.bundestag.de/service/glossar/L/lobbyliste.html>)

Det er ingen rettigheter eller plikter forbundet med oppføringen. Av fjerde ledd i vedlegg 2 til Forbundsdays forretningsorden følger uttrykkelig at en oppføring på listen ikke begrunner noe krav verken på å høres eller å få utstedt adgangsbevis. Men det er et *vilkår* for å delta på høringer eller få adgangsbevis at en er oppført på listen.

I henhold til vedlegg 2 til forretningsordenen er følgende opplysninger påkrevd for at en organisasjon skal bli registrert og oppført på listen:

1. Organisasjonens navn og sete; 1. adresse (med telefon- og telefaksnummer, e-mail og Internett-adresse).
2. Øvrige adresser.
3. Styresammensetning og daglig leder.
4. Organisasjonens spesifikke interesseområder.
5. Medlemstall.
6. Antall tilknyttede organisasjoner.
7. Navn på organisasjonsrepresentantene.
8. Adresse på sete for Forbundsdagen og regjeringen (dvs. en Berlin-adresse).

3.9 Canada

Den første lovgivningen om regulering av lobbyvirksomhet i Canada, the Lobbyists Registration Act, trådte i kraft den 30. september 1989. Da hadde parlamentet gjennom mange år drøftet ulike forslag om å regulere denne virksomheten. Lovgivningen fra 1989 ble ytterligere skjerpet i 2005.

Lobbyists Registration Act gjelder bare betalte lobbyister som kommuniserer overfor "federal public office holders" på vegne av en tredje part. Public office holders – slik dette defineres i loven – gjelder stort sett alle valgte eller oppnevnte personer i regjeringsapparatet, inkludert medlemmer i det kanadiske Underhuset og i Senatet og deres ansatte.

Lobbyister som dekkes av lovgivningen må levere en årlig rapport om klient eller arbeidsgiver, hvilket spørsmål lobbyvirksomheten gjaldt, den statlige institusjonen som ble kontaktet, hvilken "kommunikasjonsteknikk" som ble benyttet og om lobbyisten var en tidligere politiker – "public office"-holder.

Den skjerpede lovgivningen fra 2005 (som trådte i kraft i 2008), The Federal Accountability Act, regulerer i større grad lobbyvirksomheten snarere enn å overvåke den gjennom et registreringssystem. Det er etablert et eget uavhengig kontor, Office of the Commissioner of Lobbying, som er ansatt i parlamentet med myndighet til både å undersøke forhold, håndhevelse og delta i det offentlige ordskiftet. Men dersom det kan være tale om straffbare forhold må dette kontoret avslutte sin undersøkelse og gi beskjed til rette myndigheter om dette.

Etter den nye lovgivningen er det også forbud mot lobbyvirksomhet i 5 år for avgåtte statsråder, statssekretærer og stab og personer som statsministeren har opplyst har gitt støtte/råd til ham/henne i overgangsperioden fra valget til innsettelse som statsminister.

